

autor Georg MATERN
dr.
arcybiskup

Autor został proboszczem w 1916 roku i zajmował się uporządkowaniem archiwum oraz studiami nad przeszłością kościoła. W czasie piastowania swego urzędu pracował nad odnowieniem wnętrza kościoła, opierając się na materiale historycznym. Książkę napisał po zakończeniu tych prac oraz w związku ze zbliżającym się w r. 1937 sześćsetnym jubileuszem miasta i parafii.

Przednowa.

1. Stara książka rachunkowa podaje wiadomości od 1442 do 1613 r.

Źródła.

2. Archiwum biskupie we Frauenburgu zawiera sprawozdania wizytacyjne od 1565 do 1798.

3. Archiwum parafialne - pewna ilość oryginalnych aktów na pergaminie od 1402 roku itp.

4. Archiwum klasztoru św. Katarzyny w Reszlu.

Von Quast - "Pomniki architektury w Prusach" 1852. Literatura

Boetticher - Pomniki architektury i sztuki Prus zeszyt

IV - Warmia.

Rozdział I

1241 do 1475.

- 1 W 1241 Krzyżacy założyli zamek dla ochrony swojego przyczółka. O pierwszych latach nic prawie nie wiadomo. W roku 1254 papież Inocenty IV polecił biskupom z Kulm, Pomorza i Warmii popierać krzyżaków, nawracających. Ogniskiem krzewienia chrześcijaństwa stał się naturalnie zamek w Reszlu. W 1249 Prusowie przyrzekli wyrzec się praktyk pogańskich i przyjąć wiarę chrześcijańską. Stało się to pod przymusem. Ok. 1250 zbudowano na terenie (albo obok) zamku w Reszlu mały kościółek misyjny z drzewa. Na jego miejscu później znajdował się kościół augustynów.

- 2 Powstanie w 1260 roku wypędziło na jakiś czas krzyżaków. W 1262 roku, odcięty od reszty, spalony został klasztor w Reszlu i kościółek misyjny. W 1273 krzyżacy podbili Reszel ponownie. Załogi zamku zostały wzmocnione, a do nich dołączyły się jeszcze oddziały lenników, którzy otrzymywali ziemię, a za to musieli na każde wezwanie natychmiast bronić krzyżaków.

Na południe od zamku rozdano w lenno 120 włók ziemi,

które dopiero w 1363 roku zostały odkupione przez biskupa i zamienione na wsie. Na północ od miasta oddane było w lenno 110 włók ziemi. Na tym terenie założone zostały późniejsze miasto Reszel.

Prusowie byli zmuszani do chrześcijańskich praktyk religijnych.

Po przejęciu zamku przez biskupa, Reszel otrzymuje świeckiego duchowenego.

w 1337 założone zostaje miasto Reszel. Od razu wytypowane zostało miejsce pod kościół parafialny, ale o samym kościele nic się nie wspomina. Parafia otrzymuje 6 włók w obrębie miasta które nie płaci ani podatku, ani czynszu.

Przy zakładaniu miasta pomyślano oczywiście o dobrym usytuowaniu kościoła. Znalazł się on w południowej części miasta otoczonego głęboką fosą. Łączy się z rynkiem, środkowym punktem miasta za pomocą krótkiej ulicy, oddzielony jednak od hałasu i zgiełku rynku jednym blokiem domów. Plac był dość duży, aby pomieścić kościół i cmentarz /rys.1/. Postawiony został kościół drewniany w ciągu kilku tygodni. Patronami obrani zostali przez mieszkańców śwśw. Piotr i Paweł.

Przez cały XIV wiek nie mamy żadnych wiadomości o budowie kościoła i dopiero w 1400 roku nagle dowiadujemy się o istnieniu wielkiego i pięknego kościoła halowego z wysoką wieżą, skupiającego liczne duchowieństwo i bogate życie religijne.

Kościół drewniany traktowany był oczywiście jako prowizoryczny. Do konieczności postawienia murowanego kościoła przyczynił się fakt rozbudowy zamku biskupiego w latach 1350-1370. Napływ mieszkańców był tak wielki, że biskup Henryk Sorbom z zadowoleniem powiększył darowiznę swego poprzednika o 20 włók łąsń dla miasta (1389)-w tym czasie prawdopodobnie założono Nowe Miasto oraz otoczono cały obszar miasta głębokim rowem i masywnym murem, Prawdopodobnie na ten sam czas przypada budowa murowanego kościoła.

Augustyni budowali w 1375 roku (po pożarze w 1372 roku) kościół murowany. Prawdopodobnie w tym samym czasie powstał kościół parafialny.

Pierwszy dokument pochodzi z 1402 , kiedy to biskup Henryk nadał kościołowi odpusty. Odnosimy wrażenie, że kościół już wtedy był wykończony. Wnioskuje więc, że kościół zbudowano w latach 1360 do 1380.

Architektura budowli przemawia również za tą datą. Jest to typowy budynek murowany, którego formy rozwinęły się w dru-

giej połowie XIV wieku na takich przykładach jak Malbork, Gdańsk, Toruń, Marienwerder : proste zakończenie prezbiterium, zębaty szczyt, wysoka z kilku podziałami wieża i trójnawowa hala z ośmiokątnymi słupami i wysokimi smukłymi oknami.

Budynek nie poddał się ani pożarom ani piorunom i zachował się do dziś taki, jaki był w XIV wieku.

Nadzwyczaj piękne jest położenie kościoła (rys.2), który wygląda jak posterunek chrześcijaństwa na tle doliny.

Nad murem miasta widoczny jest monumentalny masyw ścian i od strony zachodniej dwa razy wyższą od kościoła, masywna wieża. Od strony rynku wznosi się również ponad domy, wzbogacając sylwetę miasta.

8   Dzisiejsze pokolenie na pewno nie wzniosło by własnymi siłami takiej budowli. Kościół ten obecnie nawet wyrasta ponad program parafii, podczas gdy inne miasta musiały rozszerzać pojemność swoich kościołów. (Rys.3).

Nie znamy nazwisk proboszczów, którzy budowali ten kościół. Dopiero w roku 1387 spotykamy pierwsze nazwisko Grotkow, proboszcza w Reszlu.

O budowie decydowała rada za zgodą proboszcza- ona zatwierdzała plan budowy, zawierając umowę z majstrem.

Nazwiska budowniczych nie są znane, możemy przypuszczać, że kościół ten budowany był przez majstrów miejscowych, którzy musieli kiedyś pracować z krzyżakami i poznali od nich tajemnice rzemiosła budowlanego, pracując przy budowie wielkich katedr.

10   Plac budowy rozciągał się na wschód od kościoła, bo z tej strony nie przeszkadzało żadne wejście. Leżał tam spory zapas cegły, wapna i drzewa. Cegłę wyrabiali w piecach polowych specjalnie najęci ceglarze. Gлина była z okolicy, wapno również. Drzewo wycinano z miejskiego lasu. Cięte było w zimie, a na wiośnię rżnięte.

11   Wieża stała przed 1448 rokiem, gdyż w tym roku już poprawiano w niej posadzkę.

13   Ostatnią budowlą z tego okresu jest zbudowana przy wschodniej części kościoła biblioteka kościelna, t.zw. "libreria", przykryta sklepieniem, o szerokości głównej nawy.

16   Rozdział II. 1475 do 1520

27   Rozbudowa wieży zakończona została w 1503 roku.

28   Środki na budowę i utrzymanie tak olbrzymiego kościoła zdobywano dzięki odpustom, ale z czasem straciły one siłę przyciągającą i trzeba było się postarać już nie o biskupi,

4.

lecz o papieski odpust. Podczas jubileuszu w r. 1475 proboszcz
wybrał się do Rzymu, gdzie zjednął sobie 5 kardynałów i otrzy-
mał pożądany dokument. Miało to olbrzymie znaczenie w ówczesnych
czasach, ściągając mnóstwo pielgrzymów, przyczyniając środków
na utrzymanie kościoła.

(Kopia dokumentu o nadaniu odpustów)

Rozdział III. 1520 do 1600

w r. 1525 reformacja ogarnęła Prusy. Jednocześnie Albrecht,
jako ostatni wielki mistrz poddaje się Polsce. Życie religijne
upadło. Wraz z nim zamiera ruch budowlany przy kościele. W roku
1597 zabrakło wina do odprawiania mszy św.

Rozdział IV. 1600 do 1700

Od 1604 do 1621 rządzi biskup Rudnicki. Okres ten jest wstępem
do czasów nowożytnych dla Warmii. Kolejnymi proboszczami
są Peter Rossau, Baltasar Austen (Augustyn ? tłum.), Georg
Ramocki i in.

Wiek 17 był dla Warmii wiekiem nieszczęść - pożarów, zarazy
etc, najazdów szwedzkich etc.

w r. 1622 zapomniano już zupełnie o bibliotece.

Rozdział VI. 1700 do 1755

Od 1700 do 1755 trwa 3. wojna szwedzka. Warmia cierpi na roz-
grywkach wojennych między Polską i Szwecją. 29 kwiet. 1702 biskup
Zaluski rozkazał zmobilizować wszystkich mieszkańców Warmii
w celu obrony miast i zamków. 19 maja kapituła postanowiła
archiwum i kosztowności wywieźć do Gdańska.

W 1711 uderzył w wieżę piorun, powodując uszkodzenia. W 1714
roku założono na wieży galetię, ^{otwartą} aby w razie wybuchu pożaru od
pioruna łatwiej było dostać się do ugaszenia ognia.

W roku 1733 zmieniono łowiany dach na wieży na nowy. Wieżę
reperowano. Naprawiano również zegar na wieży.

W roku 1747 zegarmistrz naprawiający zegar spowodował pożar.
Szkody były podobnie wielkie jak w roku 1474. Po pożarze kościół
odbudowywano - ustanowione zostały nowe odpusty. Przy odbudowie
wieży pracował cieśla Drodowski. Konsekwował dzwony biskup Gra-
bowski.

Rozdział VI. 1755 do 1806.

W stylu rokokowym zbudował nowy ołtarz główny rzeźbiarz,
którego nazwisko nie jest znane - jest o nim tylko krótka
wzmianka; że był to Arcularius Varsaviensis.

Rozdział VII. 1806 do 1872.

Od zakończenia robót konserwatorskich w roku 1785 kościół
przedstawiał bardzo przyjemny widok. W gotyckich murach tkwiło
białe i bogato złożone wnętrze rokokowe, czyniąc kościół jednym
z najpiękniejszych na terenie Warmii. W 1806 spłonął. Potem odbudowan

Rozdział I.

Założenie klasztoru w 1347 i jego rozwój w pierwszym dziesięcioleciu.

str. / wiersz

Od początku kolonizacji Reszla, t.j. od roku 1242 minęło prawie 100 lat, zanim założono gminę miejską. Stało się to 12 lipca 1337 roku.

1/3-8

Biskup Henryk I Fleming, nadając prawo miastu Braunsberg mówi, że bez zgody mieszkańców miasta nie wolno darować ziemi miejskiej zakonnikom. Podobnie na terenie Warmii krzyżacy, chcąc zachować silną i absolutną władzę, popierali tylko zakony żebrzące, nie dopuszczali natomiast do zakładania klasztorów przez benedyktynów i cystersów. Na wschód od Wisły nie założono ani jednego klasztoru benedyktynów lub cystersów, natomiast dominikanie i franciszkanie przybyli do Prus prawdopodobnie już z pierwszymi formacjami krzyżaków i osiedlali się w powstających miastach. W XIII wieku dominikanie osiedlili się w Gdańsku, Elblągu, Toruniu, Tczewie, franciszkanie zaś w Toruniu, Kulm (?) i Neuenburg(Nowe). Na terenie dzisiejszej Warmii dominikanów nie ma. Franciszkanie założyli w roku 1296 klasztor Panny Marii w Brauensbergi dopiero w 1364 roku klasztor św. Andrzeja w Wartenburgu. Pomiędzy 1296 i 1364 założony został drugi klasztor na terenie Warmii w Reszlu.

2/2-8

17

W 10 lat po założeniu miasta, w roku 1347, warmijski biskup Herman z Pragi, za zgodą papieża Klemensa VI sprowadził do Reszla augustynów - eremitów i podarował im plac pod budowę klasztoru. Plac ten leżał poprzednio obok zamku. Gdy biskup wziął zamek w swoje posiadanie, budynki gospodarcze przeniesiono z tego placu dalej, a na tym placu pobudowali się augustyni. Kościół zbudowano prawdopodobnie na miejscu dawnej kaplicy.

29

3/3

Augustyni przybyli z Czech, gdzie za czasów uczonego cesarza Karola IV było 18 klasztorów augustynów. O wyborze tych właśnie

15

zakonników postanowiły prawdopodobnie osobiste uczucia biskupa Hermana z Pragi, który otaczał się Czechami.

Wśród pierwszych zakonników wspomina się Tyderyka Lutmiszel, 4/4
 prawdopodobnie z klasztoru augustynów z Lutomyśla na Morawach
 oraz Piotra Michilstorp. 10

W 1348 roku Rada miejska podarowała zakonnikom ogród. W 1353 roku miasto i biskup Jan I wspólnie podarowali augustynom drugi kawałek ziemi. Historyk Jan Markelin pisze, że w 1380 roku był tam już założony piękny sad owocowy.

Pierwsi przeorzy (nazwiska), z których każdy urzędował 2 lata. 23

Duża odległość siedziby prowincji zakonnej utrudniała w pierwszych latach normalny rozwój klasztoru. Prowincja bawarska zajmowała wówczas obszary Bawarii, południowej Francji, Czech, Austrii, Moraw, Śląska, Polski itd. W 1358 roku Czechy, Morawy i Polska oddzieliły się, tworząc nową prowincję. Reszel starał się o przyłączenie do prowincji saksońskiej. Starał się o to cały szereg 5
 braci: brat Wilhelm, Mikołaj Mergenborch, Jan Paszko i inni.

Prawdopodobnie byli to przeorzy. Ostatecznie w dzień św. Augustyna 1359 roku generalna kapituła w Padwie wybrała generałem za - 5/14
 konu brata Mateusza von Aeskulo i wtedy Reszel przydzielony został do prowincji saksońskiej. Dopiero po tym fakcie zakończono pomyślnie budowę klasztoru.

(odnośnik: dominikanie na terenie państwa krzyżackiego należeli do polskiej prowincji swego zakonu i już w XIV wieku mieli z Niemcami dużo nieporozumień. Po bitwie pod Grunwaldem przeszli zdecydowanie na stronę polską.)

Jedną ze starych wież obok biskupiego zamku jest położony 6/7
 nad strumieniem ustęp. - „Dawzker”

W 1372 roku klasztor się spalił i w ciągu 6 lat został odbu - 7
 dowany. Przeorami byli wtedy Mikołaj Ruce, Mikołaj Neuenmarkt. Po porażce biskup Henryk Sorbom potwierdził w 1379 wszystkie przywileje i prócz tego pozwolił korzystać z miejskiego wodociągu i doprowadzić wodę na dziedziniec klasztorny, oraz paść

bydło na miejskich pa stwiskach. Źródło powyższych wiadomości - opis Jana Merkelina, zakonnika augustyńskiego z Friedebergu, który podczas swoich podróży robił notatki. Do czasu jego podróży, tj. do roku 1380 powstał już drugi klasztor augustynów na terenie Prus - w Heiligenbeil, w roku 1372. Trzeci klasztor augustynów założony został w Patollen koło Domnau, przypuszczalnie w tym czasie co i Reszel. Czwarty klasztor miał powstać w roku 1409 w Kłajpedzie założony przez Ulricha von Jungingen, lecz wojna z Polską i Litwą przeszkodziła w budowie.

9/7

Rozdział II.

Mniisi i ich działalność.

Wiadomości o mnichach są skąpe. Przecorem w roku 1361 był Henryk Welsow. Prawdopodobnie istniała wymiana mnichów między Saksonią i Warmią.

10/12d

11

Po roku 1380 spotykamy nazwiska autochtonów: Mikołaj Mergen - borch z Malborka, Jan Brunsberch itd . W książce rachunkowej kościelnej podpisany jest Andrzej Swarcze. W roku 1480 chęrczą mniisi Jan Krawel i Wawrzyniec Misener.

Martinus Grunow, brat .... wspomniany jest jako właściciel pałterza ....

odn.7

Augustyni musieli najpierw uczyć się mowy pruskiej, potem chodzili po wsiach ... i zapraszali na nabożeństwa do ich kościoła . Byli pomocnikami proboszcza. Dziekanat Reszel był dużo większy od innych warmijskich dziekanatów, obejmował całe Mazury aż do Jańsborka, Ełku i Olecka.

13/10d

W lecie 1449 roku w sjenie gościł "Tomasz syn Jana z Warmii w Prusach", przypuszczalnie braciek z Reszla. Przepustkę wystawił mu Jan Maciej (Mathei), magister i profesor teologii w konwencie reszelskim.

14/13

Podobnie do innych zakonów augustyni organizowali towarzystwo coś w rodzaju trzeciego zakonu św. Augustyna. szkoły w Reszlu

15/7d

augustyni prawdopodobnie nie prowadzili.

21/2d

Rozdział III.

Darowizny i zapisy.

- W 1383 roku Jan Ulsen zapisał Augustynom ogród za czynsz i usługi religijne. W 1424 roku Rada Miejska dała im jeszcze trzeci ogród. 23
- W 1398 roku pewna wdowa zapisała klasztorowi dom położony w obrębie miasta. 24
- W jednym z ogrodów braciszkanie założyli gospodarstwo. Zbudowali najpierw stodołę i małą stajnię, a później zbudowali piec do wypalania wapna. Z tego powodu wynikły pewne spory między mieszkańcami miasta a zakonnikami. /18
- W 1422 roku biskup Jan III pozwolił łapać ryby w jeziorze Widrin z warunkiem aby ryb nie sprzedawano. W pobliżu tego jeziora otrzymali także zakonnicy w kilka lat później kawałek ziemi. 25/I
- W 1395 roku klasztor zyskał z zapisu dwie morgi łąki i jeszcze dwie wkrótce potem. 25
26
- W 1400 roku zakonnicy otrzymali większą posiadłość z jeziorem Pierwoje, którą w kilka lat potem sprzedali. W siedem lat później klasztor otrzymał znowu 30 włók ziemi od Mikołaja Terwisza, Jana i Petwoszki, braci z Pfeildorf, prawdopodobnie spadkobierców Filipa Wildenau. W drugiej połowie XV wieku przybyło znów 12 włók ziemi, a potem zakonnicy wymienili wszystkie 42 włóki (630ha) przy jeziorze Pierwoj na 4 włóki w Krakocinie, miejscowości znacznie bliżej położonej. 28
- W końcu klasztor otrzymał jeszcze dwie włóki bezpośrednio obok miasta. Jedną z nich otrzymali od biskupa. Leżała ona na zachód od fosy otaczającej miasto, wzdłuż polnej drogi w kierunku Monsdorf, gdzie zakonnicy założyli wirydaż (ogród warzywny) i zbudowali stodołę. Później na tym miejscu powstał majątek Hohental. 30

Rozdział IV.

Kościół i klasztor.

Następuje opis budynku kościelnego, pochodzący z XVI i XVII wieku. Między kościołem i murem miasta znajdował się cmentarz, dziś ogród kasztanowy, zwany także ogrodem nauczycielskim. 33 /IO

Prostopadle do nawy kościelnej od strony wschodniej wznosi się główny budynek klasztorny. Zamiast dzisiejszego wejścia do kościoła od strony południowej, prowadziły szerokie i wysokie drzwi z korytarza klasztornego. Do dziś widoczny jest ostry łuk na murze kościelnym. Budynek opiera się jednym bokiem o mur miejski. Jednym z pomieszczeń jest zakrycia leżąca bezpośrednio przy kościele z kolumną pośrodku. Pod zakryciem znajdowały się dwie piwnice. Z innych pomieszczeń wspomina się: refektarz, najbardziej odległy od kościoła (patrz odnośnik pierwszy), sala zebrań, między refektarzem a kuchnią, biblioteka i t. d. W południowym skrzydle znajdowały się pomieszczenia gospodarcze, dalej dwie stajnie. W skrzydle zachodnim znajdował się budynek murowany (1565), który służył za schronisko dla krzyżaków przy ważnej drodze wiodącej do Mazurów i Polski. 35/4

W 1254 roku zamek przeszedł pod władzę biskupa warmijskiego, lecz i później spotyka się tu przejeżdżających krzyżaków. 36/8

Rozdział V.

Czasy reformacji.

Na wezwanie Lutra (także zakonnik augustyna z Wiltenbergii) zakonnicy opuszczają klasztory jeden po drugim. Książę Albrecht, zwolennik reformacji, walczy z Polską i przegrywa. Polacy w 1520 r. palą klasztor augustynów w świętomiejsku (Heiligenbeil), augustyni uciekają. 38

W czasie tej wojny Reszel okupowała silna polska załoga, polscy i czescy żołnierze. W 1520 roku wielki mistrz napadł z nienacka i czescy 17

na Reszel, zabił przeszło 600 tatarów, i zdobył około 700 koni. W klasztorze zagrzebano 100 zabitych, w kościele także 100. Dalsze losy klasztoru, do 1525 roku, nie są jasne. Od stycznia 1525 roku zamek w Heilsberg przechowywał kosztowności augustynów, stąd wniosek, że klasztor najpóźniej w 1524 roku został opuszczony.

Rozdział VI.

Opuszczony klasztor.

Parafia była w dalszym ciągu katolicka i sprzęt kościelny augustynów został przejęty przez kościół w Reszlu, reszta bogactw została umieszczona w różnych miejscowościach. W roku 1533 odwiedził Reszel biskup Maurycy Ferber i widział pusty klasztor - nie wspomina jednak o jakimkolwiek zniszczeniu przez pożar. 39 40/14

W 1533 roku był jeszcze jeden mnich imieniem Łukarz - szklarz, któremu kasa biskupia zapłaciła dwie marki za wstawienie szyb do zamku. W 1538 roku nie było już nikogo. Między latami 1543-1565 klasztor spłonął, pozostały sklepienia w budynku klasztornym. 41/6

Oдноśnik pierwszy wspomina o podobnych wypadkach pozostania poszczególnych mnichów w opuszczonych klasztorach w czasie reformacji. odn.I.

Oдноśnik 4 wspomina o zniszczeniach w klasztorze. (pismo króla Zygmunta do papieża w roku 1631). odn.4.

W 1565 roku z polecenia kardynała Hozjusza odwiedzają klasztor wizytatorzy i zastają go w ruinie - bez dachu i bez okien. Tylko część prezbiterialna nie była zniszczona i służyła jako polski kościół. 42

Wojny XV i XVI wieku zniszczyły Warmię i zmniejszyły ilość mieszkańców. Do opuszczonych wsi i miast napływała z południa ludność polska, tak, że biskup Hozjusz uważał za potrzebne urządzenie polskich kaplic w Reszlu i Seeburg.

H. Schmauch "Powtórna kolonizacja Warmii w XVI w. odn.2.

G. Matern "Niemiecko - polska granica językowa w powiecie Reszel.odn.3. Warmia, moja ojczyzna - przyczynek do Warmii". Heilsberg,marzec 1926 - także w Rastenborku był polski kościół. Altpreuss.Monatschr. XXII 1885 str. 547.

W Reszlu zawsze musiał być w kościele parafialnym kaznodzieja polski i w niedziele i dzieńświąteczne wygłaszać kazania po polsku. Było to jednak niemożliwe z powodu braku duchownych. W 1565 roku nie było polskiego kapłana. Kościół był zaniedbany.

(Dalej następuje opis zniszczeń opuszczonego klasztoru, gdzie nawet piwnice pod zakręstią zostały wynajęte, a w pokojach klasztornych mieszkali różni rzemieślnicy jak bednarz Szymon, Marcin Palęcyk, murarz Mikołaj, stolarz Pasternak, parobek Tomasz, szewc Krzysztof Hartwig. Nawet stajnie zostały wynajęte, jedna - wdowie Katarzynie za pół marki rocznie i za remont dachu, dwie pozostałe wynajął Andrzej Oterski i fryzjer Jan Szulc. W "domu murowanym" , służącym niegdyś za zajazd wędrującym krzyżakom, mieszkała pani Krystyna, wdowa po malarzu Holuin. Poza tym klasztor służył za schronienie różnym żebrakom.

Po biskupie Stanisławie Hozjuszu w roku 1579 zasiadł na tro - 44/
nie biskupim Marcin Kromer, który z takim samym zapalem starał się poprawić ten stan rzeczy.

W 1578 roku zawarł z Zarządem Miejskim umowę, na podstawie której miasto zobowiązało się wykonać niezbędne naprawy w klasztorze. W 1581 i 1582 sprawozdania wizytycyjne opisują klasztor w stanie zniszczonym, lecz nieco lepszym. Był już ksiądz polski .

19 lipca 1583 biskup Kromer konsekrował kościół na nowo i na 46/
pamiętkę wmurował w północnej ścianie tablicę.

Ziemie klasztorne uprawiało miasto lub inni dzierżawcy.

W 1597 odwiedza klasztor biskup Andrzej Batory. 47/

W 1598 przybył do Reszla administrator biskupa, który odszukał wszystkie akta i zebrał zeznania świadków co do stanu posiadania majątku kościelnego, aby nie dopuścić do zabrania go przez

8.

miasto. Od tego czasu miasto nie opiekuje się klasztorem .
Ogród mnichów dzierżawia mniszki zakonu św.Katarzyny.

W 1609 roku biskup Rudnicki wysłał dwóch wizytatorów , str.49
którzy w sprawozdaniu opisują czynny kościół, dobrze utrzy-
many. Mszę św. odprawia polski ksiądz Marcin Niederhof
rodem z Wartenburga, który studiował u jezuitów w Ołomuń-
cu.

Każdej niedzieli wygłaszał kazanie po polsku i miał
więcej słuchających, niż w kościele parafialnym.

(Następuje wyszczególnienie dochodów od ogrodnika
Walentyna Martuszewskiego i innych. Majątkiem kościelnym
opiekował się prowizor, który własnym majątkiem odpowia-
dał za całość majątku kościelnego. W 1621 zmarł biskup
str.51 Szymon Rudnicki. Na jego miejsce za sprawą króla Zygmunta str.51
przychodzi jego małoletni syn Jan Albert jako biskup war-
mijski. Administratorem zostaje Michał Działaliński, kon-
sekrowany w następnym roku na biskupa.

str.53 Gdy syn polskiego króla zostaje biskupem warmijskim, str.53
polacy zaczęli coraz bardziej troszczyć się o Warmię
i wtedy przeor augustynów w Warszawie odkrył, że w Resz-
lu był niegdyś klasztor tego zakonu. starał się przez 10
lat i zawsze otrzymywał wykrętną odpowiedź, aż wreszcie
uprzedzili go jezuita i zajęli klasztor w Reszlu. Nie
pomogły przyrzeczenia kardynała Barberini i innych pra-
łatów rzymskiej kurii. W tych latach przeor saksońsko-
turyńskiej prowincji odwiedza jeszcze raz klasztor i stwier-
dza jeszcze raz, że jest zniszczony i nie nadaje się do
odbudowy.

W roku 1626 , w czasie najazdu szwedzkiego klasztor str.54
w Reszlu i 20 innych domów zostały spalone. W Reszlu panu-
je dżuma. Z trzech pozostałych tgm jezuitów umiera na dżu-

9.
mę brat Busiacki. Pozostały ojciec Hain rozpoczyna w 1630 roku odbudowę klasztoru.

Ogółem 180 lat mieszkają w Reszlu augustyni, około 100 lat klasztor stoi pusty, aż wreszcie zakwita w nim nowe życie pod opieką innego zakonu.

Rozdział VII

Akta, rejestry i świadectwa.

Rozdział VIII

Rysunki.

Objaśnienia rysunków:

- rys. 1 plan klasztoru augustynów,
- rys. 2 sprawozdanie z założenia klasztoru,
- rys. 3 najstarsza pieczęć miasta z r. 1459,
- rys. 4,5,6,7, pieczęcie notariuszy.